

LUOKANOHJAAJAN TUNTI, 7. LK (8. tunti)

Tunnin aihe: NETTIKÄYTTÄYTYMINEN

- 1. Me nettaajat -harjoitus**
 - ohje ohessa
- 2. Minä netin käyttäjänä -tehtävä**
 - ohje ja tehtävämoniste ohessa
- 3. Mitä saat kertoa -harjoitus**
 - ohje ohessa

ME NETTAAJAT

Tavoite: Virittää oppilaat ajattelemaan omaa netin käyttöään ja aktiivisuuttaan verkossa.

Opettaja laittaa pätjän maalarinteippiä lähtöviivan merkiksi (tai sovitaan ”viivan” paikka). Ryhmä seisoo rinnakkain viivalla. Tarkoituksena on edetä yksi askel eteenpäin harppaamalla kohti kaukana olevaa maalia, joka voi olla seinä, opettaja tai toinen maalarinteippiviiva. Se, joka ensimmäisenä yltää hipaisemaan opettajaa tai astuu maaliviivalle, on voittaja. Ryhmän seisoessa lähtöviivalla opettaja alkaa tehdä kysymyksiä oppilaiden internetin käytöstä, ja oppilaat toimivat ohjeen mukaan:

- Se, joka ei käytä internetiä joka päivä, askel eteenpäin!
- Se, jolla on sähköpostilaatikko, askel eteenpäin!
- Se, kenellä on nettigalleriassa kuvia, askel eteenpäin!
- Se, joka ei ole laittanut kuvaa mihinkään galleriaan...
- Se, joka kirjoittaa blogia...
- Se, kenellä on mesekaveri ulkomailta...
- Se, joka lukee verkkolehtiä...
- Se, joka irkkaa...
- Se, joka käyttää tietokonetta joka päivä...
- Se, joka pelaa verkkopelejä...
- Se, joka on maksanut joskus internetpalvelun käytöstä tekstiviestillä...
- Se, joka on joskus ostanut verkkokaupasta jotain...
- Se, joka on allekirjoittanut adressin verkossa...

MINÄ NETIN KÄYTTÄJÄNÄ

Tavoite: Auttaa oppilasta löytämään jokaisen omat netin käytön vahvuudet, heikkoudet ja kehittämisen alueet.

Oppilaat arvioivat aluksi itseään netin käyttäjinä täyttämällä itsearviointilomakkeen, jota ei tarvitse näyttää muille. Kysely täytetään oppilasta itseään varten, joten rehellisyys on valttia. Kun kysely on täytetty, oppilas ympyröi lomakkeen aihekokonaisuuksista yhden, josta sai eniten pisteitä ja yhden, josta sai pisteitä vähiten tai ei ollenkaan.

Opettaja voi kysellä, millaisista asioista oppilaat saivat vähiten pisteitä. Yllättikö joku vastauksista? Oliko mukana sanoja, joita oppilas ei ymmärtänyt? Sanoille voidaan etsiä selityksiä yhdessä keskustellen.

Opettaja kertoo, että niin kuin elämässä yleensä, jotkut ovat etevämpiä netin käyttäjiä kuin toiset. Oppilaita voidaan kannustaa kehittämään hyviä osa-alueita ja auttaa löytämään ratkaisuja heikompien alueiden kehittämiseen. Kannattaa muistaa, että nettiviisaus ei riipu siitä, kuinka hyvin teknisesti osaa käyttää tietokonetta.

Mä ja netti - netinkäyttäjän pisteet jaossa

Arvioi itseäsi netin käyttäjänä antamalla pisteitä sen mukaan, mitä mieltä olet. Voit kirjata pisteet väitteen viereen. Ole rehellinen itsellesi - kukaan ei ole täydellinen ja jokaisella on varmasti opittavaa! Jos et tiedä tai ymmärrä kysymystä, kysy opettajalta apua.

Alleviivaa tai ympyröi ne väitteet, joista et saa yhtään pistettä.

2 p. - kyllä 1 p. - joskus, ehkä 0 p. - ei
--

Hallintataidot	pisteitä
Luen säännöt aina, kun rekisteröidyn johonkin palveluun.	
Tapaan nettituttujani ekan kerran oikeassa elämässä mieluiten kahviloissa ja paikoissa, joissa emme ole kahdestaan.	
Netissä oleminen on mukavaa eikä pitkään erossa olo ahdistaa minua.	
Minulla on ainakin yksi oikean elämän ystävä ja ainakin tietokoneista riippumaton harrastus.	
Tiedän, mitä tekijänoikeuslaki sanoo kuvien julkaisemisesta ja nettitekstien lainaamisesta vaikkapa omaan kouluesitelmään.	
Suojaustaidot	pisteitä
Minulla on salasana, jossa on isoja ja pieniä kirjaimia, numeroita ja erikoismerkkejä.	
Salasanani on minun päässäni enkä anna sitä kenellekään.	
Tyhjennän sivuhistorian, kun lopetan surffauksen.	
Paljastan verkossa itsestäni vain hyvin vähän oikeaa tietoa. Annan puhelinnumeroni ja meseosoitteen vain ihmisille, jotka tunnen.	
Heitän roskakoriin sähköpostiviestit, joiden lähettäjä on outo tai tuntematon. Jätän huomioimatta tuntemattomat ihmiset, jotka haluavat lisätä minut meselistalleen.	
Käytöstaidot	pisteitä
Kun kirjoitan nettikeskustelupalstalle, perustelen aina mielipiteeni kunnolla. En HUUDA enkä kirjoita ePäZelvÄ5T1	
Kuvagalleriassa oletuskuvassani on omat kasvoni, ja minulla on enemmän päällä kuin alusvaatteet.	
En osallistu viestiketjuihin, enkä liity yhteisöihin, jotka herjaavat tai solvaavat jotakin ihmistä, vaikka se vaikuttaisikin hausalle.	

Tiedän, mitä tehdä, jos minua tai läheistä ihmistä kiusataan netissä.	
Vaikutus- ja ilmaisutaidot	pisteitä
Tiedän, että voin vaikuttaa kotipaikkani harrastusmahdollisuuksiin ja moniin muihin asioihin netissä ja olen jo vaikuttanutkin.	
Olen ajatellut nettilehden tai kaveripiirissä yhteisen blogin perustamista.	
Tiedän, mihin voin netissä laittaa esille runoni, kirjoitukseni, maalaukseni, modaukseni ja tekemäni biisit ja olen kenties jo laittanutkin.	
Olen löytänyt samanhenkisiä ihmisiä netistä ja olen ystäväystynyt heihin.	
Olen allekirjoittanut tai aikeissa allekirjoittaa webbiadressin tärkeäksi katsomani asian puolesta.	
Tiedon arvioinnin taidot	pisteitä
Erotan erilaiset trollaajat ja feikkaajat asiallisten webbikäyttäjien ja keskustelijoiden joukosta.	
En usko erikoisiin laihdutusvinkkeihin. En usko myöskään päihteisiin ja huumeisiin liittyviä keskusteluja, joissa tarjotaan kummallista tietoa niistä.	
Tiedän, että verkosta ei saa ladata musiikkia eikä elokuvia muualta kuin virallisista nettikaupoista. Tunnen ainakin yhden laillisen nettimusiikkiliikkeen.	
Luotan verkkotietoon, mutta en rajoita tiedonhakua pelkästään internetin varaan.	
Osaan arvioida verkkosivuja sen mukaan, kuinka luotettavan kuvan ne antavat palvelun tarjoajasta.	

MITÄ SAAT KERTOAA?

Tavoite: Oppilas painaa mieleensä asiat, joita ei saa kertoa ja julkaista netissä.

Kerätään keskustellen taululle muistilistaksi tietoja, joita ei kannata kertoa tai julkaista netissä. Oppilaat voivat kirjata asiat muistilistaksi itselleen. Salassa pidettäviä tietoja ovat henkilötiedot, kuten koko nimi, henkilöllisyystunnus, kotiosoite ja puhelinnumero sekä erilaiset salasanat. Lisäksi kannattaa miettiä, laittaako esiin sähköpostiosoitetta (varsinkin sellaista, jossa näkyy etu- ja sukunimi), koulun nimeä, kotikaupunkia (etenkin, jos on kotoisin pieneltä paikkakunnalta) ja harrastusseuran nimeä. Nämä kaikki tiedot ovat sellaisia, joita yhdistelemällä saa tietää ihmisestä paljon ja halutessaan tehdä monenlaista kiusaa. Tietoja voidaan käyttää jopa nettiosostosten tekoon toisen ihmisen nimissä.

LUOKANOHJAAJAN TUNTI, 8. LK (8. tunti)

Tunnin aihe: NETTIKÄYTTÄYTYMINEN

- 1. Bittimörköjen kesyttäjät -tehtävä**
 - ohjeet ja materiaalit ohessa
- 2. Kuvat kertovat -tehtävä**
 - ohjeet ja materiaalit ohessa

BITTIMÖRKÖJEN KESYTTÄJÄT

Tavoite: Tunnistaa huono nettikäytös ja löytää oppilaslähtöisiä ratkaisuja erilaisiin netissä oleviin ja netin aiheuttamiin ongelmatilanteisiin.

Tarvikkeet: Tarinakortit kopioituna ja leikattuna osiin, yksi kopio muistilapuksi opettajalle.

Jaetaan ryhmä työpareiksi. Jos joku jää yli, myös kolmen hengen ryhmät ovat mahdollisia. Parit siirtyvät vierekkäin. Jokaiselle parille jaetaan sattumanvaraisesti lapulla ongelmatilanne. Ongelmatilanteet on jaettu teemoittain. Teemoina ovat nettiriippuvuus, kiusaaminen, uhkailu, ahdistelu ja huijaaminen. Kaikkia tilanteita ei tarvitse jakaa, mutta jokaisesta teemasta olisi hyvä tulla yksi tapaus käsitellyksi. Ryhmät voivat keskittyä myös vain yhteen teemaan.

Ohjaaja pyytää pareja keksimään hyvän ratkaisun ongelman selvittämiseksi. Pari neuvottelee, mitä tilanteessa voisi tehdä ja mikä olisi oikea tapa toimia. Mitä tapahtuu ja mitä voisi tapahtua? Jos luokassa on käytössä internet, oppilaat voivat etsiä hyviä ratkaisumalleja Nuortennetistä (www.nuortennetti.fi/nettiturvallisuus). Oppilaat voivat myös pohtia, mitä voi tapahtua, jos tilanteeseen ei puututa mitenkään. Aikaa annetaan n. 5 minuuttia.

Työt puretaan teemoittain. Järjestyksellä ei ole väliä. Ryhmät kertovat ongelmatilanteen, ratkaisun ja myös sen, mitä tapahtuu, jos asiaan ei puututa. Ryhmässä voidaan keskustella, onko ratkaisu oikea ja löytyisikö muita ratkaisuvaihtoehtoja. Opettajan on hyvä muistaa, että oikeita vastauksia ei välttämättä ole.

Jos aikaa on paljon, voidaan kaikki ryhmätyöt purkaa. Jos aika on vähissä, jokaista teemaa puretaan yhden ryhmätyön kautta. Keskusteluissa voidaan tuoda esiin myös muiden teemaa käsitelleiden ajatuksia.

TARINAT - RATKAISUT

Monista liite muistilapuksi itsellesi sekä yksi kappale oppilaille. Leikkaa vain tarinat irti, älä jaa ratkaisuvaihtoehtoja oppilaille. Voi olla hyvä vaihtaa tehtävässä esiintyneiden henkilöiden nimet, jos luokassa on samannimisiä oppilaita.

<p>Veeralla on hammasraudat. Niistä jaksetaan vääntää vitsiä monella keskustelupalstalla, joihin muutama koulun tyttö linkittää hänen galleriaprofiiliaan. Veera on neuvoton, sillä hän haluaisi lukea palstan keskusteluita, mutta itku tulee aina, kun hän lukee viestiketjuja itsestään.</p>	<p>Ratkaisu: Veeran kannattaa kertoa kiusaamisesta jollekin aikuiselle. Hän voi ottaa viestit joko tekstinkäsittelyohjelmaan tai kopioida ruudun kuva Print Screen -toiminnon avulla. Tämän jälkeen hän voi yhdessä aikuisen kanssa ottaa yhteyttä kiusaajien vanhempiin ja sovitella tilanne esimerkiksi koulussa opettajan johdolla.</p>
<p>Niko laittoi Nean, entisen tyttöystävän vähän nolon valokuvan nettifoorumille. Kuvaa kommentoitiin siellä kiivaasti: tytön bikineistähän näkyy läpi! Nea löytää kuvan.</p>	<p>Ratkaisu: Nea voi pyytää Nikoa ottamaan kuvan välittömästi pois. Halutessaan Nea voi nostaa syytteen Nikoa vastaan kunnianloukkauksesta. Lisäksi jos kuva on jonkun muun kuin Nikon ottama, on saatettu rikkoa tekijänoikeuslakia.</p>
<p>Milla pyytää Hennalta käyttäjätunnusta ja salasanaa, ovathan he parhaita ystäviä. Henna suostuu. Viikkoa myöhemmin Milla suuttuu Hennalle ja päättää postittaa Hennan tietoja käyttäen kurjia viestejä Hennan ihastuksen kohteelle. Henna huomaa omissa nimissään lähetetyt viestit.</p>	<p>Ratkaisu: Hennan kannattaa ilmoittaa Millalle, että hänen tekonsa on huomattu. Viestit kannattaa tallentaa ja selvittää tilanne myös Hennan ihastuksen kanssa. Millaa kannattaa kehottaa poistamaan kaikki mahdolliset viestit ja sen jälkeen luovuttaa tunnukset takaisin Hennalle. Hennan täytyy vaihtaa välittömästi salasana ja muistaa olla luovuttamatta sitä kenellekään.</p>

<p>Ville on nykyään tosi väsynyt. Hän tietää, että vika on tietokoneessa: hänen pelaamansa verkkopeli on niin mielettömän hyvä, että on mahdotonta mennä ajoissa nukkumaan. Kesken koulupäivän tekisi mieli pelaamaan, vaikka päätä särkeekin miltei koko ajan.</p>	<p>Ratkaisu: Pelikone täytyy ottaa pois omasta huoneesta ja sopia yhdessä vanhempien kanssa kunnolliset peliajat. Ville voi poistaa tunnuksensa verkkopelistä ja jättää pelaamisen hetkeksi kokonaan pois. Villen kannattaa harkita muita, liikunnallisia harrastuksia tietokonepelaamisen sijaan. Hänen kannattaa muistaa, että nukkumatta jättäminen heikentää keskittymiskykyä, heikentää yleiskuntoa ja vaikuttaa jopa kasvuhormoneihin.</p>
<p>Milla on taas luvannut itselleen sulkea koneen heti, kun on lukenut sähköpostit. Sähköpostien jälkeen hän kuitenkin menee keskustelupalstalle ja lukee sitä niin kauan, että huomaa tanssitunnille menon olevan liian myöhäistä. Itse asiassa hän huomaa sen vasta, kun iltauutisten tunnusmusiikki soi televisiossa.</p>	<p>Ratkaisu: Millan täytyy asettaa itselleen ajankäytösäännöt. Oma ajankäyttöä voi rajoittaa tarvittaessa vaikkapa ajastimen tai munakellon avulla. Millan kannattaa määritellä eri viikonpäiville erilaista nettipuuhaa: tänään luen sähköposteja, huomenna selaan keskusteluja. Jos tietokoneen käyttö ei ole pakollista, voi Milla kokeilla nettipaastoa eli olla käyttämättä konetta ollenkaan. Lisäksi Millan on tehtävä päätös siitä, että tietokone ei saa jyrätä muita harrastuksia. Tähän työhön tarvitaan usein koko perheen apua ja tukea.</p>
<p>Henkka ei pidä Paulista. Henkka lähettää Paulille nimettömän sähköpostiviestin, jossa ilmoittaa hakkaavansa Paulin seuraavan kerran, kun näkee hänet. Pauli saa viestin.</p>	<p>Ratkaisu: Paulin kannattaa ottaa sähköposti talteen ja näyttää se vanhemmilleen. Sähköposteja voi olla vaikea jäljittää, mutta usein kiusattu aavistaa, kuka viestin takana on. Viestiin voi vastata vaikkapa Paulin isä ja tiedottaa, että viestin alkuperää tutkitaan. Tämä on usein riittävä varoitus Henkalle. Jos Pauli tietää, että Henkka on viestin lähettäjä, voi Pauli viedä viestin kouluun ja pyytää opettajaa puuttumaan asiaan. Henkalle on tehtävä selväksi, että uhkaus on laitonta myös netissä ja että asiaan puututaan.</p>

<p>Alin vanhemmat ovat ulkomaalaisia. Ali löytää netistä paikallisten nuorten ylläpitämän keskustelupalstan, jossa herjataan ulkomaalaisia ja uhataan heitä suoralla ja suunnitellulla väkivallalla.</p>	<p>Ratkaisu: Rasistinen kirjoittelu on laitonta, samoin uhkailut sekä poliittinen kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Sivuston kirjoittelu kannattaa kopioida tiedostoksi. Periaatteessa Ali voi yhdessä vanhempiensa kanssa ottaa yhteyttä poliisiin. Jos sivuston ylläpitäjiä löytyy esimerkiksi koulusta, voi poliisi tulla pitämään koululle tiedotustunnin aiheesta.</p>
<p>Saara saa sähköpostiinsa inhottavan kuvan vanhemmasta miehestä. Kirjoitetussa viestissä on seksuaalinen lataus, joka kuvottaa Saaraa.</p>	<p>Ratkaisu: Saaran kannattaa tallentaa kuva sekä viesti. Jos lähettäjän tiedot saadaan selville, häntä voidaan informoida siitä, että tiedot on tallennettu ja jatkotoimenpiteitä harkitaan tarvittaessa. Saaran kannattaa ottaa yhteystiedot pois kaikilta julkisilta nettisivuilta vastaavien tapahtumien estämiseksi.</p>
<p>Joku poika ehdottelee Millalle jatkuvasti sähköpostitse, että Milla lähettäisi muutaman valokuvan itsestään ja antaisi pikaviestiosoitteen. Millaa inhottaa, mutta toisaalta eihän poika ole tehnyt mitään pahaa?</p>	<p>Ratkaisu: Jos viestin vastaanottaja tuntee olonsa kurjaksi ja lähestymisyritykset inhottavat, saa vastaanottaja puolustautua. Viesteihin ei missään nimessä kannata vastata, eikä lähettää kuvia tai antaa itsestään tietoja. Millan kannattaa ottaa omat henkilötiedot pois netistä ja tarvittaessa vaihtaa sähköpostiosoitetta.</p>
<p>Saara chattaa ahkerasti kavereidensa kanssa. Häntä lähestyy tuntematon käyttäjä, joka pyytää Saaraa laittamaan webbikameran päälle.</p>	<p>Ratkaisu: Saaran kannattaa kieltäytyä. Web-kamera on kiva yhteydenpitoväline, mutta tuntemattomien kanssa on oltava varovainen. Ei ole tavatonta, että kameran päälle laittaminen saa aikaa inhottavaa ehdottelua.</p>

<p>Tonille on tullut ulkomaiselta firmalta sähköpostia, jossa kerrotaan, että Toni on voittanut suuressa nettikilpailussa rahapalkinnon. Palkintoa vastaan täytyy lähettää luottokortin numero ja muut varmennetiedot sähköpostitse.</p>	<p>Ratkaisu: Tonin kannattaa muistella tarkasti, onko osallistunut ulkomaisiin arvointoihin. Yleensä rahojen siirtämiseksi voittajan tilille tarvitaan panttimaksu, joka pitää lähettää ulkomaiselle tilille. Näistä lähetetyistä summista kertyy sievoinen rahasumma huijareiden taskuun eikä suurta voittopalkintoa koskaan ilmesty. Netissä liikkuu paljon huijausviestejä. Puhutaan phishingistä eli henkilötietojen ja salasanojen kalastelusta. Tällaisiin viesteihin ei missään nimessä kannata vastata, eikä lähettää vastausviestiä. Viestien liitteitä ei kannata avata virusuhan takia. Viestit voi laittaa suoraan roskakoriin.</p>
<p>Niko pelaa nettipeliä. Yksi pelaajista ehdottaa, että jos Niko antaisi salasansa, hän saisi sata lisäpistettä ja muutaman lisäominaisuuden peliin. Niko suostuu.</p>	<p>Ratkaisu: Niko luottaa nyt liikaa. Useimmiten lisäominaisuuksia saa vain pelaamalla hyvin tai ostamalla. Salasanoja ei koskaan anneta muille pelaajille, sillä silloin heillä on mahdollisuus poistaa Nikon hahmolta esimerkiksi kaikki lisäominaisuudet ja hankitut taidot. Hahmo voidaan myös kuolettaa eikä asialle voi silloin tehdä juuri mitään.</p>
<p>Milla on saanut vanhemmiltaan luvan ostaa verkkokaupasta pari harvinaista levyä. Millalta pyydetään etumaksuna 100 euroa tilisiirtona. Millalla on juuri sen verran rahaa säästössä, mutta häntä ihmetyttää, koska levylaskun piti olla vain 45 euroa.</p>	<p>Ratkaisu: Etumaksuihin ei kannata suostua. Virheet hinnoissa ja omituiset lisämaksut kielivät huijaamisesta ja huonosti hoidetusta verkkokaupasta. Millan ei kannata tilata mitään vaan ostaa levyt luotettavasta verkkokaupasta.</p>

KUVAT KERTO VAT

Tavoite: Pohtia erilaisten galleriakuvien välittämiä mielikuvia.

Tarvikkeet: Kuusi valokuvaa nuorista erityyppisissä tilanteissa ja tehtävämoniste.

Aluksi: Kerro, että seuraavassa harjoituksessa pohditaan kuvien välittämiä mielikuvia ja sitä, mitä itsestä kannattaa kertoa netissä. Kysy virittelyksi, kuinka monella on oma profiili netin kuvagalleriassa.

Tehtävänanto: Seuraavaksi tarkastellaan kuvia, jotka ovat henkilöiden oletuskuvia jossakin netin kuvagalleriassa. Kaikki kuvien henkilöt ovat alaikäisiä ja heiltä on kysytty lupa kuvien käyttämiseen. Kuvien pohjalta vastataan ryhmittäin kysymyksiin, ja jokainen ryhmä valmistautuu esittämään kuvansa ja vastauksensa koko luokalle. Kysymyksiin vastaamiseen annetaan aikaan noin 5 minuuttia.

Oppilaat jaetaan kuuteen ryhmään ja annetaan kullekin ryhmälle yksi kuva tarkasteltavaksi sekä tehtäväpaperit.

Purku: Kysymyksiin vastaamisen jälkeen yksi ryhmistä arvotaan tai valitaan esittelemään pohdintansa. Arvioinnin kohteeksi on hyvä ottaa kuva, jossa on tupakkaa tai päihteitä. Tee oppilaiden esityksen jälkeen huomioita sen pohjalta. Huomioita kannattaa kiinnittää esimerkiksi seuraaviin asioihin:

- Miksi joku haluaisi laittaa galleriaan kuvan, jossa on mukana päihteitä?
- Mitä hän haluaa kuvallaan viestiä?
- Miksi hän haluaa näyttää tältä?

(esimerkiksi henkilö haluaa päteä kaveripiirissä, haluaa saada kaveripiirin hyväksyntää, yrittää saada vahvistusta itsetunnolleen, yrittää näyttää aikuisemmalta.)

Lopuksi: Muistuta, että kuka tahansa voi mennä katsomaan netissä olevia kuvia.

KUVAT KERTOVAT

1. Miksi kuvan henkilö on laittanut juuri tämän kuvan oletuskuvakseen nettiin? Mitä hän haluaa viestiä kuvalla?

2. Millainen mielikuva tulee ihmisestä tämän kuvan perusteella?

3. Kenen hän toivoo näkevän kuvan?

4. Mitä on tapahtunut juuri ennen kuvan ottamista? Entä mitä tapahtuu kuvan ottamisen jälkeen?

LUOKANOHJAAJAN TUNTI, 9. LK (8. tunti)

Tunnin aihe: NETTIKÄYTTÄYTYMINEN

1. Koukussa nettiin

- tehtävä ohjeineen ohessa

2. Totta vai tarua -harjoitus

- ohje ohessa

3. Lakien metsästäjät -tehtävä

- ohje ja tehtävämoniste ohessa

KOUKUSSA NETTIIN?

Tavoite: Tunnistaa netin liiakäytön merkkejä itsessään ja muissa.

Tarvikkeet: Koukussa nettiin? -testi monistettuna jokaiselle oppilaalle

Aluksi: Kerro, että monipuolinen netinkäyttö ei tarkoita sitä, että olisi nettiriippuvainen. Myöskään netissä vietetty aika ei välttämättä kerro riippuvuudesta. Seuraavaksi jokainen pääsee testaamaan omaa netinkäyttöään. Oppilaille jaetaan lomakkeet. Jokainen täyttää lomakkeen itseksensä mahdollisimman rehellisesti ja laskee saamansa pisteet. Testin lopussa on pistemääriä vastaavat kuvaukset.

On tärkeä huomioida, että tämä testi on vain suuntaa-antava, eikä sitä ole kehitetty tieteellisesti. Jos oppilaat haluavat täsmällisempää tietoa nettiriippuvuudesta, heidän kannattaa käydä tekemässä Päihdelinkin nettiriippuvuustesti (www.paihdelinkki.fi).

KOUKUSSA NETTIIN?

Netissä on enemmistölle paljon iloa, mutta osa ihmisistä jää siihen pahasti koukuun. Koukusta voi olla vaikea päästä irti. Testaa, oletko sinä netin kohtuukäyttäjä vai oletko koukuttumassa!

1. Silloin kun et ole netissä, kuinka usein ajattelet nettiä tai toivoisit olevasi netissä?

- a) en koskaan b) silloin tällöin c) usein d) jatkuvasti

2. Kuinka usein muodostat uusia ihmissuhteita netin kautta?

- a) en koskaan b) silloin tällöin c) usein d) jatkuvasti

3. Kuinka usein hermostut, jos sinua häiritään kesken netinkäytön?

- a) en koskaan b) silloin tällöin c) usein d) jatkuvasti

4. Oletko joskus salaillut tai hävennyt netinkäyttösi paljoutta?

- a) en koskaan b) silloin tällöin c) usein d) jatkuvasti

5. Ovatko läheisesi huomauttaneet sinulle liiasta netinkäytöstä?

- a) en koskaan b) silloin tällöin c) usein d) jatkuvasti

6. Oletko lintsannut koulusta tai jättänyt jotakin muuta tärkeää tekemättä netinkäytön takia?

- a) en koskaan b) silloin tällöin c) usein d) jatkuvasti

7. Tuntuuko sinusta koskaan siltä, että netissä on liian monta kiinnostavaa nettisivua tai keskustelua, etkä malta lopettaa lukemista?

- a) en koskaan b) silloin tällöin c) usein d) jatkuvasti

8. Kuinka usein menet nettiin, kun olet allapäin, jotta saisit olosi paranemaan?

- a) en koskaan b) silloin tällöin c) usein d) jatkuvasti

9. Kuinka usein olet yrittänyt vähentää netinkäyttöä, mutta olet epäonnistunut?

- a) en koskaan b) silloin tällöin c) usein d) jatkuvasti

10. Kuinka usein netinkäyttö viivästyttää iltaisin nukkumaanmenoasi?

- a) en koskaan b) silloin tällöin c) usein d) jatkuvasti

Laske pisteesi yhteen. Saat vastauksistasi pisteitä seuraavasti:

a) 0 b) 1 c) 2 d) 3

Pisteitä 0-4

Olet jokseenkin tavallinen netinkäyttäjä ja netinkäyttösi on hyvin hallinnassa. Jatka samaan malliin.

Pisteitä 5-10

Saatat joskus viettää hieman liikaa aikaa netissä, mutta se ei ole sinulle suuri ongelma, eikä sinun tarvitse olla huolissasi.

Pisteitä 11-20

Netinkäyttö taitaa aiheuttaa sinulle jonkin verran ongelmia. Sinun kannattaisi pohtia, millä kaikilla tavoin netti vaikuttaa elämääsi.

Pisteitä 21-30

Taidat olla koukussa nettiin. Pohdi, millä kaikilla tavoin netti vaikuttaa elämääsi ja miten voisit vähentää netinkäyttöä.

Jos haluat tarkemman ja tieteellisemmän diagnoosin nettiriippuvuudesta, kannattaa mennä Päihdelinkin sivuille (www.paihdelinkki.fi) tekemään nettiriippuvuustesti.

TOTTA VAI TARUA

Tavoite: Oppilaat kiinnittävät huomiota tiedon luotettavuuteen netissä.

Tarvikkeet: Maalarinteippiä

Tehtävänanto: Kerro, että nyt käsitellään tiedon julkaisemista verkossa ja nettitiedon luotettavuutta. Oppilaita pyydetään siirtymään oikealle puolelle teippiviivaa, jos vastaa esitettyyn väitteeseen myönteisesti ja vasemmalle, jos vastaa kielteisesti. Mielipiteen perusteluita voi kysyä jokaisen väittämän kohdalla. Oikeaa vastausta ei välttämättä ole. Lattiatilaa tulee olla sen verran, että jokainen mahtuu seisomaan kunnolla. Keskelle tyhjää lattiatilaa vedetään pätkä maalarinteippiä.

Väittämät:

1. Verkkosanakirja Wikipediasta löytyvään tietoon voi luottaa.

Esimerkkiperusteluja vastauksille:

KYLLÄ: Wikipediaa kirjoittavat tuhannet ihmiset, joten näkökulmia ja niiden perusteluja on paljon. Wikipedia antaa monipuolisen ja kattavan näkökulman monista asioista. Tieto myös päivittyy nopeasti, minkä vuoksi Wikipedia on jatkuvasti ajan tasalla.

EI: Wikipediassa ei ole päätoimittajaa, joka korjaisi virheet. Kuka tahansa voi kirjoittaa sinne, joten oikeaa tietoa voi olla yhtä paljon kuin väärääkin. Monet näkökulmat ovat vailla perusteluja ja monissa asiateksteissä näkee mielipiteitä. Virheitä voi tulla vastaan, vaikka kirjoittajia ja lukijoita on paljon.

Lisäkysymys oppilaille: Tiedätkö, millä periaatteella Wikipedia toimii?

2. Google-haun ensimmäinen linkki on luotettavin.

Esimerkkiperusteluja vastauksille:

KYLLÄ: Googlen linkkiliistassa ensimmäinen linkki johtaa usein hyödyllisen tiedon luo. Se ei kuitenkaan ole automaattisesti tarkoituksenmukaisin linkki.

EI: Google etsii hakutiedot siten, että kaikkein eniten muualle linkitetty viittaus tulee esiin ensimmäisenä. Googleen on mahdollista ostaa myös mainoksia, jolloin mainostekstit menevät kaikkien linkitysten yläpuolelle. Samanlainen tiedonluokittelusysteemi on myös muissa hakukoneissa.

Lisäkysymys oppilaille: Tiedätkö, millä perusteella google luokittelee linkit?

3. Olen joutunut tahtomattani pornosivuille.

Esimerkkiperusteluja vastauksille:

KYLLÄ / EI: Useimmiten pornosivuille päädytään sattumanvaraisen ja varomattoman klikkailun vuoksi, Nyrkkisääntö on, että etenkin tuntemattomilla sivuilla liikuttaessa ei kannata avata jokaista linkkiä.

Lisäkysymys oppilaille: Miten päädyitte sinne? Mikä oli reaktionne?

4. Nettisivun ulkonäön perusteella pystyy arvioimaan tiedon luotettavuutta.

Esimerkkiperusteluja vastauksille:

KYLLÄ: Hyvin tehtyä, selkeää nettisivua on miellyttävä selailla. Hyvät nettisivut ovat usein luotettavia, niissä ei ole harhaanjohtavia linkkejä eikä vilkkuvia mainoskylttejä. Tietosivuilla on ilmoitettu tarkasti lähteet ja tieto on perusteltua. Jos sivujen takana on joku oikea taho, sen yhteystiedot, kuten osoite ja puhelinnumero, löytyvät sivuilta.

EI: Koska ihmiset luottavat helposti hyvin tehtyihin sivuihin, ihmisiä on myös helppo saada uskomaan sivuilla esitettyyn tietoon. Yrittäjiä on monenlaisia, muun muassa myynninedistämiseen ja monien aatteiden mainostamiseen tarkoitetut sivut ovat usein hyvin tehtyjä.

5. Olen törmännyt netissä roolihuijariin.

KYLLÄ / EI

Lisäkysymys oppilaille: Miten voi tunnistaa roolihuijarin?

6. Nettisivun pääte .fi on luotettavampi kuin .com.

KYLLÄ ja EI:

Yleisesti suomenkielinen pääte johtaa asiallisille sivuille, sillä päätteen myöntää Viestintävirasto vain suomalaisille yrityksille ja yksityishenkilöille. Se ei kuitenkaan tarkoita, että sivut olisivat automaattisesti luotettavia. Com-pääte on kansainvälinen, ja tieto voi olla yhtä luotettavaa kuin suomenkielisillä sivuillakin. Nettipäätteestä ei voi siis suoraan päätellä tiedon luotettavuutta.

Lähteet:

Nettiviisaaksi. Oppituntipaketti nettiturvallisuudesta 5.-9.-luokkalaissille. MLL 2009.

([www.mll-](http://www.mll-fibin.directo.fi/@Bin/18e1088a757fc32ebab001267c77c7da/1260289644/application/pdf/10689511/nettiviisaaksi.pdf)

[fibin.directo.fi/@Bin/18e1088a757fc32ebab001267c77c7da/1260289644/application/pdf/10689511/nettiviisaaksi.pdf](http://www.mll-fibin.directo.fi/@Bin/18e1088a757fc32ebab001267c77c7da/1260289644/application/pdf/10689511/nettiviisaaksi.pdf)

Lundvall, A., Mustonen, A., Peura, J., Salovaara, R., & Tuominen, S. (2006). Viisaasti verkossa. Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali nettiturvallisuudesta. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

LAKIEN METSÄSTÄJÄT

Tarvikkeet: Tehtävämoniste A kopioituna kaikille oppilaille ja yksi kopioituna piirtoheitinkalvolle, monisteesta B yksi kopio, joka leikataan osiin ja jaetaan oppilaille.

Tavoite: Auttaa oppilaita ymmärtämään tekijänoikeus- ja rikoslakien merkitys käytännössä sekä omaksumaan sanastoa.

Tässä tehtävässä tutustutaan netissä päteviin lakeihin ja jokaisen netinkäyttäjän velvollisuuksiin ja oikeuksiin. Opettajan kannattaa tutustua materiaaliin erityisen tarkasti, sillä tekijänoikeuksiin ja rikoslakiin liittyvät asiat ovat hiukan hankalia.

Aluksi opettaja voi kysyä oppilailta:

- Kuinka moni on laittanut nettiin jotain omia tuotoksia, esimerkiksi runoja, kuvia, musiikkia, leffanpätkiä tai taideteoksia?
- Millaiset lait mielestänne määräävät netissä?

Opettaja jakaa jokaiselle monistetun tehtävämoniste A:n, jossa on aukkoja. Samalla hän asettaa piirtoheittimelle saman tehtävän niin, että kaikki näkevät sen. Opettaja pyytää oppilaita lukemaan tekstin päällisin puolin ja kertoo, että tehtävän tarkoituksena on löytää oikeat sanat aukkoihin. Tehtävä voi näyttää hämmentävältä, jolloin opettaja voi kertoa, että lakiteksti yleensä on vaikeasti luettavaa ja tehtävän tarkoituksena on antaa oppilaille riittävä ymmärrys laeista, jotka koskettavat jokaista internetiä käyttävää ihmistä.

Tämän jälkeen jokaiselle oppilaalle jaetaan kiinni taitettu paperisuikale, jossa on tekijänoikeuteen liittyviä puolikkaita sanoja (moniste B). Sanaa ei näytetä kenellekään. Jokaiselle sanalle löytyy pari. Opettaja jakaa sanapareja vain sen verran kuin ryhmässä kuin ryhmässä on oppilaita. Opettajalla on oma moniste muistilappuna, josta opettaja voi tarkistaa, mitkä sananpuolikkaat kuuluvat yhteen.

Oppilaat nousevat ylös ja kävelevät hetken ryhmässä. Kun opettaja antaa äänimerkin, aletaan etsiä sopivaa paria. Kun pari löytyy, oppilaat neuvottelevat, mihin aukkokohtaan sana sopii. Kun sana ja sen paikka on varmistettu, pari käy kirjaamassa sanan mielestään oikealle paikalle piirtoheitinkalvolle. Jos useampi pari uskoo olevansa oikeassa, voi oman ehdotuksen merkitä saman lauseen yhteyteen. Kun pari on suorittanut tehtävän, se istuu aloilleen ja ottaa kynän ja tehtävämoniste A:n esiin.

Aukkotehtävä käydään läpi kohta kerrallaan. Oikeat vastaukset aukkokohtiin etsitään ryhmässä neuvotellen. Jos kaikkia sanapareja ei ole jaettu, voi opettaja kysellen hahmotella sanaa yhdessä luokan kanssa.

Tarvittaessa keskustellaan tekijänoikeuksista, ja opettaja voi vastata heränneisiin kysymyksiin oman tietämyksensä mukaan. Yleisohje on, että mitään, mikä ei ole omaa, ei saa lainata, muovata tai esittää ikävissä valossa. Lähde on aina ilmoitettava, ja tekstiä lainatessa teksti ei saa olla alkuperäisessä muodossa, ellei kyse ole tarkasta sitaatista. Oppilailta voi myös kysyä, miten voi estää tekijänoikeusloukkauksia. Mitä esimerkiksi oppilas voi itse tehdä, jos tuotoksia käytetään väärin tai kunniaa loukataan.

Lähde: Lundvall, A., Mustonen, A., Peura, J., Salovaara, R., & Tuominen, S. (2006). Viisaasti verkossa. Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali nettiturvallisuudesta. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

TEHTÄVÄMONISTE A

Jokaisen meidän takia on säädetty lakia - netissä myös pykälät on, ei päde lait viidakon!

1. Jokaista koskee_____. Minulla on oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä.
2. Vaikka saan ilmaista itseäni, en saa esittää valheellista tietoa tai vihjausta, joka saattaa aiheuttaa vahinko tai kärsimystä loukatulla tai halventaa häntä, sillä minut voidaan tuomita, sillä syyllistyn _____.
3. Jokaisen _____, kunnia ja kotirauha on turvattu. Olen netissäkin tarkka siitä, mitä kerron tai näytän muiden ihmisten elämästä.
4. Se, että kurjia tekoja tehdään netissä, ei vähennä niiden arvoa lain edessä. Kunnioitan _____ myös netissä.
5. Kun _____ ylittyy, kyseessä on persoonallinen luomistyö eli taideteos. Netissä se ylittyy samalla tavalla kuin oikeassakin elämässä - oli kyse valokuvasta, runosta tai piirroksesta.
6. Jokaisen täytyy kunnioittaa _____. Tiedän, että minunkin työni nauttii lain tuomasta suojasta.
7. Minulla on _____: minä päätän, kuka teostani käyttää, näyttää, muovaa ja julkaisee. Kukaan ei saa tehdä sitä ilman, että minä tiedän asiasta!
8. _____ tarkoittaa sitä, että teosta ei saa muuttaa tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omaleimaisuutta loukkaavalla tavalla. Minä en saa muovata muiden töitä, miten haluan.
9. Suoraan saa kopioida muutamia lauseita käyttämällä _____, jolloin lainauksessa käytetään lainausmerkkejä ja se erotetaan reilusti muusta tekstistä. Lähde mainitaan aina.
10. Jos käytän toisen työtä luvattomasti, olen velvollinen tarjoamaan tekijälle _____. Tämä velvollisuus ei riipu siitä, tiesinkö toimivani luvattomasti tai luulinko toimivani oikein!

MONISTE B

Jokaisen meidän takia...

Leikkaa sanalaput irti toisistaan ja poikki myös sanojen keskeltä. Jaa parit oppilaille satunnaisesti ja varmista, että jokaiselle jaetulle alkuosalle löytyy loppuosa. Jos pareja jää jakamatta, täytetään tehtävämoniste A:n aukkokohdat opettajan johdolla.

1	Sananva	pauslaki
2	Kunni	anloukkaus
3	Yksityi	selämä
4	Riko	slaki
5	Teosk	ynnys
6	Tekijä	noikeus
7	Määrääm	isoikeus
8	Kunnioitt	amisoikeus
9	Sitaattio	ikeus
10	Hyvi	tys